

Nowadays published materials of Ukrainian diaspora highlight the increasing interest to the National Church in Ukraine and abroad. The author of the research suggests that the National Church can unite the society taking to the consideration the fact that separation of Ukrainian churches discredits the image of Ukraine in the world, causes strong social tension and can harm the national security of Ukraine. That is why the establishing of Ukrainian Unified Independent Church meets the interests of national security of Ukraine.

Key words: Ukrainian Unified Independent Church, national identity, Ukrainian diaspora of the USA, Ukrainian periodicals.

ЛЕСЯ БИЛОВУС

г. Тернополь

ВОПРОС ПОМЕСНОЙ УКРАИНСКОЙ ЦЕРКВИ В МАТЕРИАЛАХ ПЕРИОДИКИ УКРАИНСКОЙ ДИАСПОРЫ США КАК ОДИН ИЗ ФАКТОРОВ НАЦИОНАЛЬНОЙ САМОИДЕНТИФИКАЦИИ

Статья рассматривает украинскую периодику США как традиционный презентатор вопроса создания единой поместной украинской церкви, дискуссионную площадку для представителей разных позиций.

Проанализированные публикации свидетельствуют о том, что статус поместности будет способствовать решению как положения украинских религиозных общин за океаном, так и способствовать сохранению национальной идентичности иностранных украинцев.

Материалы украиноязычной диаспорной периодики США свидетельствуют о том, что сегодня в Украине и диаспоре постепенно растет запрос на национальную Церковь, которая могла бы объединить общество, поскольку разобщенность украинских церквей дискредитирует имидж Украины в мире, что является постоянным источником общественного напряжения и представляет потенциальную угрозу национальной безопасности Украины. Поэтому создание Украинской Поместной Церкви также отвечает и интересам национальной безопасности Украины.

Ключевые слова: национальная идентичность, украинская диаспора США, украинская церковь, украиноязычная периодика.

Стаття надійшла до редколегії 11.11.2017

УДК 929(470)«Вернадський»

ЄВГЕН МЕЛЬНИКОВ

м. Миколаїв

РОЗДУМИ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО ПРО РЕВОЛЮЦІЮ І НАУКУ

Сучасну науку не можливо уявити без вкладу цього вченого – В. І. Вернадського, одного із свідків переходу від імперського до комуністичного суспільного життя. Невтомного шукача наукової істини, борця за нові відкриття, з якими пов'язана сучасна буденність та нове неосяжне майбутнє.

Ключові слова: геохімія, психосфера, ноосфера, антропосфера.

Немає нічого сильнішого за спрагу пізнання, та сили сумніву. Цей пошук, це прагнення – є основою всієї наукової діяльності, шукаючи правди, я відчуваю, що можу вмерти, можу згоріти шукаючи її але мені важливо знайти, і якщо не знайти, то прагнути знайти її, цю правду, яка б вона не була гірка, приманлива та скверна.

В. І. Вернадський

Дослідження постаті та наукових здобутків В. І. Вернадського є актуальними і на сьогоднішній день та викликають багато суперечок серед дослідників. Неопрацьованим залишається науковий доробок вченого як в галузі природничих наук, так і його суспільно-

політична діяльність і пов'язанні з нею роздуми. Історико-біографічний портрет вченого відобразили у своїх наукових працях наступні дослідники: Гумілевський Л. І. [1], Росов В. [2], Агафонов В. К. [3], Галімов Е. М. [4], Гирич І. Б. [5], Казначеев, В. П. [6].

Сучасну науку важко уявити без праць видатних вчених-достойників минулого і сьогодення, які залишили нащадкам великі наукові відкриття та багатий спадок, який слід доповнювати новими знаннями. Кожна людина є свідком свого часу, виконуючи за своє коротке життя конкретну соціальну роль, не виключенням із цього є і науковці – невтомні шукачі нових істин. На зламі історичних епох, саме у період великих суспільних змін та стрімкого поштовху науково – технічного процесу, з'являється нове покоління вчених, відкриття і досягнення яких увійшли у світовий фонд знань. Саме в такий час жив та працював визначний вчений та суспільно-політичний діяч, своєрідний «Ломоносов ХХ сторіччя», першовідкривач нових наукових галузей знання, та засновник радянської Академії наук [3, 129].

Володимир Іванович Вернадський прожив довге та плідне життя, ставши не тільки свідком але і учасником в процесах докорінних змін у контрастних суспільних і культурних епохах, та історичних поворотах і переломах. Народився він у 1863 р. в Петербурзі, в родині професора політекономіки Івана Васильовича Вернадського, людини ліберальних політичних поглядів. Дитинство майбутнього вченого проходило у Харкові, де він пішов у гімназію. Вченого ще з малечку цікавили всі прояви суспільного життя, щоб їх пізнати він рано навчився читати і став знайомитися з важкими для свого віку книгами. Здавалося, що не існує жодної галузі людського знання і сфери діяльності, котру залишив він без своєї уваги. Він з дитинства захоплювався історією, географією, астрономією, математикою, мовами, літературою та мистецтвом, також дуже любляв українську культуру, особливо йому подобалися народні пісні та театр. З самого дитинства і до останніх років свого життя В. Вернадський вів щоденник, в результаті такого самозвіту він не залишив за порогом осмислення нічого посправжньому важливого в своєму житті.

У 1876 р. В. Вернадський повертається до Петербургу і після закінчення гімназії поступає на фізико-математичний факультет університету, де в той час працюють провідні російські вчені, такі як: Д. Менделєєв, А. Бут-

леров, В. Докучаєв, І. Сеченов та багато інших. Саме в них, майбутній вчений пройшов головну і важливу наукову і творчу школу. Своім головним вчителем В. Вернадський вважав В. Докучаєва, засновника нової науки генетичного ґрунтознавства, який дав йому поштовх для власних наукових звершень [5, 737].

Окрім природничих дисциплін В. Вернадський слухав лекції з філології, юриспруденції, астрономії, історії. В студентські роки він входив до університетського науково-літературного товариства, яке сприяло культурному розвитку та розширювало естетичний кругозір вченого. Також, Вернадський входив до «братства» студентів різних факультетів Петербурзького університету, яких об'єднувало загальне розуміння сенсу і мети життя. Члени «братства» обговорювали загальнолюдські і соціальні проблеми, розмірковуючи о шляхах просвітництва народу, намагаючись організувати допомогу голодуючим селянам. Головна ідея «братства» базувалась на вченні Л. Толстого про земельні комуни, одна з яких була створена у Тверській губернії, та отримала назву «Приютіно». Саме завдяки діяльності цієї комуни, Вернадський декілька років разом з іншими членами товариства вивчав життя і побут сільського населення.

Наукова кар'єра В. Вернадського стрімко розвивалася, в 27 років він став професором мінералогії та кристалографії в Московському університеті. До цього часу вже мав багато наукових публікацій з різних галузей знань. В 34 роки Вернадський захищає докторську дисертацію, а в 49 років його обирають академіком [6, 37].

Вчений відзначав, що історію планети можна розглянути як історію інтенсивних змін матерії в одному місці світового простору, і цей хід без сумнівів відбувається з більшою правильністю. Вже тоді в усвідомленні Вернадського мінералогія з традиційної і давньої дисципліни переходила в нову динамічну форму геохімії – науки про геологічну історію, перетворення і круговорот хімічних елементів на Землі. Засновником цих нових наукових знань став В. Вернадський, який цікавився динамічною геологією земної поверхні. Його приваблювали питання вивчення рельєфу, новітніх льодовикових і алювіальних

відкладень, і від них перехід до самого верхнього покрову, до ґрунту.

Саме так, до пізнання біосфери як області життя, підійшов Вернадський, вбачаючи в ній особливе природне тіло, яке існує в гармонічній єдності живих організмів та мінеральних заснувань «які поглинають» трансформовану в земні процеси животворчу енергію сонця. Вчений вивчав живі організми як своєрідні явища, маючи на увазі перш за все геохімічний аспект (з позицій фізики або філософії поняття «жива речовина» є вразливою) [9, 11].

Також, В. Вернадський розвинув ідею про космічну і планетарну роль живих організмів як перетворювачів сонячної енергії. Живі організми, з геохімічної точки зору, на думку вченого, не є випадковим фактором в хімічному механізмі земної кори, вони засновують його суттєву та невід'ємну частину та нерозривно пов'язанні з кістяною матерією земної кори, з мінеральними гірськими породами. Виходячи з таких посилань та даних геології, вчений сформулював та обґрунтував сміливу ідею про геологічне вічне життя, підійшовши до цієї проблеми з особливою увагою.

На думку дослідника всі відомі геологам горні породи, навіть найстародавніші, несуть на собі сліди життєдіяльності. Через десятиріччя висунута думка В. Вернадського починає отримувати визнання. В 20-ті роки ХХ ст. науковець почав розробляти вчення про живу речовину з позицій кристалохімії і законів симетрії. Простір живої клітини різко дисиметричний, або інакше кажучи, для нього характерне закономірне порушення симетрії.

Розвиваючи ці ідеї, В. Вернадський прийшов до висновку про принципіальну неоднорідність простору часу, яке підпорядковується принципу дисиметрії. Цей же принцип дисиметрії він поширив і на пізнання загальних закономірностей побудови нашої планети, земної кори, біосфери. З геохімічних позицій підійшов Вернадський до пізнання не тільки земної кори але і людства. Пізніше вчений розвинув дану тему стверджуючи, що земна поверхня перетворюється на «культурну землю» і різко змінює свої властивості. Змінюючи характер хімічних процесів людина виконує роботу космічного характеру. Вона є все більш значущим фактором в

мінеральних процесах земної кори та поступово змінює їх напрямок [6, 135].

Біосфера – де тільки існує вода, де повітря і земля перетинаються та змішуються – там можна знайти життя, в багатьох формах. В межах біосфери у людини народилась сфера розуму і розуміння, яка намагається розтлумачити і пояснити космос. Вчений дає цьому поняттю назву «психосфери». Для В. Вернадського людина була і залишається носієм розуму. Він вірив, що перевтілення природи буде передбачено, без заповідання шкоди. Однак у своїй діяльності людина доволі часто використовує наданий природою розум для знищення собі подібних та зруйнування біосфери.

На думку В. Вернадського людиною керує не стільки розум, скільки воля, бажання, віра, потреби. Вчений усвідомлював, що людина сама відчужується від природи, використовуючи умовні цивілізації з нерозривним кровним зв'язком всього людства [9, 13].

Вчений стверджував, що саме рух історії посилює вплив людини на біосферу, та сприяє до виконання конкретних дій. Люди пізнаючи закони природи і вдосконалюючи техніку, почали виступати як сила, що перетворює навколишній світ. Ідеальні розумові реальності, творчі відкриття, духовні, художні, наукові ідеї поступово почали матеріально втілюватись в природі, в побудовах знарядь та машин, наукових комплексах, творах мистецтва. В таких змінах, В. Вернадський вбачав саму появу людини в ряду висхідних життєвих форм, наголошував, що еволюція переходить до нових засобів психічного і духовного порядку. Саме еволюція, в першій мислячій істоті справила не бувале знаряддя свого подальшого розвитку – розум, здібний глибино пізнавати і перетворювати себе і світ.

Вчений вказує, що людина стала кульмінацією спонтанної, несвідомої еволюції, а разом з тим якимось початком нового, розумно спрямованого етапу самої еволюції. З першою думкою людини про світ і себе, з першого простішого винаходу, людські ідеї і проекти формуються, охопивши всю планету в інформаційний потік знань. Висуваючи концепції та теорії, людина отримує образне уявлення про ноосферу, яка ніби накладається на біосферу, надаючи для неї перетворюючий вплив [6, 91].

Ноосфера як і людина ще далеко не досконала, вважав В. Вернадський, в певному сенсі є кризовою, але вона постійно розвивається. На початку ХХ ст. розпочали діяти матеріальні фактори, сприятливі для розвитку ноосфери і здійснення ідеалу свідомо активної еволюції. Вся Земля не просто перетворена і заселена у важкодоступних і несприятливих місцях людиною, що зуміла проникнути у такі стихії як земля, повітря, вода. Вчений стверджував про швидке освоєння людиною навколосемного простору, за допомогою нових наукових відкриттів і винаходів.

Інший фактор – єдність людства, до якого відносять ідеї рівноправ'я і братерства всіх людей як шляхетної моральної ідеї, проголошеної світовими релігіями і великими філософськими системами. Вчений закріплює цю ідею значно глибоко, представляючи її як природний факт, біологічно виражаючи у виявленні всіх людей як єдиного цілого по відношенню до іншого живого населення планети [9, 14].

Перебуваючи «далеко від свого втілення» ця єдність як стихійне природне явище пробиває собі шлях, не дивлячись на всі об'єктивні, соціальні і міжнаціональні протиріччя і конфлікти. Створюється загальнолюдська культура, виникають сходні форми наукової, технічної і побутової цивілізації. Це проявляється у об'єднанні сучасних транспортних засобів, ефективними лініями зв'язку та передачі інформації.

Наукова думка за твердженням вченого, такий же закономірно неминучий наслідок еволюції живої речовини, як і людський розум. Однак світові війни довели, що наука може служити і антиноосферним силам. Вже під час Першої світової війни, В. Вернадський став свідком «раніше не відомого застосування наукового знання» з метою військового знищення. Він передбачив, що відкриття наукою смертоносних засобів несе в собі ще більші біди, якщо вони не будуть обмежені силою людського духа і більш сучасною суспільною організацією [6, 100].

У кінці ХХ ст. головні, важливі і необхідні наукові розробки і досягнення людства уходять в тінь, їх головне місце займають фантастичні засоби вбивства і знищення. Образ сучасного «науково побудованого людства» не стільки притягує скільки відтискає, бо на рахунок

головної сили науки атомні і нейтронні бомби, і реальна загроза генетичних маніпуляцій.

З розвитком ноосфери і зростанням творчих досягнень накопичуються руйнівні можливості, які загрожують підірвати саме життя. З метою зупинення негативних процесів, В. Вернадський пропонував створити «інтернаціонал вчених», котрий виховував моральну відповідальність серед науковців за використання наукової роботи і відкриттів, що суперечать ідеї ноосфери. Захистити та роззброїти негативну науку, обмежити її смертоносні плоди, вважав вчений, можна тільки наукою захисного і охоронного характеру [6, 102].

Для В. Вернадського наука була не просто областю діяльності, професійним заняттям, хоча він розумів, що сама наука побудована на рутинній роботі багатьох тисяч маловідомих або взагалі безіменних працівників. Науку він сприймав як важливу частину сучасної культури, а людей які нею займаються – творцями великої справи та невтомними відкривачами майбутнього. На його думку, наука з «біосфери» трансформується у «ноосферу», створену перш за все ростом наукового розуміння та соціальної праці людства.

З нових позицій В. Вернадський поглянув на історію науки, яка завдяки науковому знанню та історичному руху проявляється з нового боку, який до сих пір не був достатньо усвідомлений. Сама по собі наука, сприяє не тільки покращенню природного середовища і життя людського. Вона використовується суспільством і окремими соціальними групами для мети далеко не шляхетної, таких як утримання влади, накопичення капіталів, посилення військової потужності країни, захоплення інших народів і держав, екстенсивного використання природних багатств. Питання в тому, які соціальні групи і з якою метою використовують (або не використовують) досягнення науки [10, 88].

Про таке використання науки В. Вернадський намагався не думати та не висловлюватись на цю тему. В нього була зовсім інша мета: показати велич наукової думки і ті можливості, котрі вона відкриває перед людством. Вчений вірив в науку, в її необхідність та високе значення для людства, яке постійно

користується плодами її діяльності. В цьому і біда сучасного людства, що воно всупереч надіям В. Вернадського та його переконанням, зробило науку засобом для отримання максимального прибутку та прискорення технічного прогресу з метою здобування матеріальних благ.

Однак В. Вернадський був ентузіастом науки, а тому і висував на перший план саме її. При цьому він постійно займався науковими дослідженнями. Навіть в роки громадянської війни В. Вернадський проводив важливі науково-організаційні заходи. Влітку 1917 р., він займав посаду міністра народної освіти в Тимчасовому уряді, а через рік став засновником комісії природничих виробничих сил України та Української Академії наук [8, 27].

З 1919 р. В. Вернадський працює в Сімферополі, очолив Таврійський університет і створив при ньому лабораторію з вивчення геологічної діяльності живих організмів. В кінці цього року, він написав важливу в теоретичному і практичному аспектах роботу «О задачах геохімічного дослідження Азовського моря та його басейну». У 1921 р. в Петрограді очолив комісію з історії науки, філософії та техніки при російській Академії наук (РАН), а згодом і «Державний радієвий інститут» [5, 738].

Вчений ніби не звертав уваги на те, при якій владі він працює. Ще за часів Російської імперії він створив при Академії наук радієву комісію у 1910 р. За часів Першої світової війни став одним з ініціаторів створення та головою Комісії з вивчення виробничих сил Росії. Ця організація плідно працювала і при радянській владі, метою якої було використання природничих ресурсів, та відкриття нових родовищ мінеральної сировини (в тому числі радіоактивної). В подальшому заснував цілий ряд академічних комісій, лабораторій, інститутів. Його, по праву можна вважати визначним організатором вітчизняної науки.

В цьому зв'язку постає питання про політичні погляди вченого, його уподобання та розчарування. Тим більш, він був членом Державної ради (від наукових організацій) при царському уряді, був прибічником парламентаризму, свої переконання вчений не змінював все своє життя. Навіть активно

займався політичною діяльністю, ставши одним із засновників нелегального Союзу звільнення (1903 р.) пізніше зміненої в конституційно – демократичну (кадетську) партію. З неї він вийшов у 1918 р. і більше не входив в жодну з політичних партій [7, 18].

В емігрантських колах, його часто та несправедливо критикували за співпрацю з більшовиками, але В. Вернадський був на відмінну від багатьох емігрантів, перш за все патріотом держави, та ентузіастом вітчизняної науки. Він працював на благо свого народу і для всього людства, виходячи із своїх уявлень про велику роль наукової думки в суспільстві [3, 131].

Для В. Вернадського найбільш гостро стало питання про еміграцію в роки громадянської війни, під час якої він знаходився в тилу білогвардійських військ. Із щоденника вченого знаходимо наступне: він був переконаний, що Біла армія є тією рушійною силою, на відміну від більшовизму, без якої не можливе нормальне державне функціонування. Слід підкреслити, що В. Вернадський був прибічником ідеї «єдиноподданності» і завжди виступав за міцну державу, в якій можуть бути широко розгорнуті наукові дослідження.

У 1920 р. він записує у свій щоденник про моральне падіння білогвардійського руху, в якому вчений вбачає розклад пов'язаний з відсутністю ідейного змісту. Але на думку вченого, на відміну від більшовиків, при білогвардійцях було легше жити і творити культурним людям. Він зробив метою свого життя наукову творчість, а тому постійно думав про належне матеріальне забезпечення, можливість мати свою наукову школу або геохімічний інститут. Коли вчений переконався, що більшовики перемогли, і відроджують на нових засадах державність, це стало для нього вагомим доводом для того щоб залишитись на батьківщині [4, 16].

На батьківщині він був авторитетним вченим, академіком, а на заході можливо, був змушений задовольнятися становищем хоча і поважного але другорядного та несамотійного спеціаліста. Такі були думки вченого стосовно еміграції. Через три роки, перебуваючи з дружиною та донькою у Парижі, вчений зазнав серйозної ідеологічної обробки з

боку російських емігрантів, які ненавиділи радянську дійсність. Вони обіцяли вченому наукову лабораторію з вивчення живої речовини, у зв'язку з чим відправили листа Г. Форду, в надії отримати гроші на відкриття обіцяного підприємства [7, 18].

У той час радянська Росія тільки ще відроджувалась після втрат та розрухи, але наукові установи вже почали більш менш нормально працювати. Про це свідчить сам факт фінансового забезпечення, та виїзд радянських вчених в закордонні відрядження. Процес переоцінки життєвих пріоритетів у В. Вернадського розпочався в роки громадянської війни, і завершився висновком, не тільки про можливість, але й необхідність співпрацювати із самими жорстокими правителями, якщо таке співробітництво буде корисним для науки, країни і народу в цілому. Вчений відчував, що відрив від батьківщини позбавить його зв'язку з рідною культурою і власним народом. Така втрата нічого не значить для вченого-ремісника, але може бути нищівною для вченого творця, яким був В. Вернадський. З часом втілювалися в життя плани та ідеї В. Вернадського, щодо організації та заснування нових наукових інститутів. Вчений був далеким від політичної боротьби, саме тому він займався тією справою яка приносила йому задоволення та натхнення, та сприяла

великим науковим відкриттям для всього людства.

Список використаних джерел

1. Гумилевский Л. И. Вернадский В. И. / Л. И. Гумилевский. — М.: Молодая гвардия, 1988. — 564 с.
2. Росов В. Вернадский В. И. и русские востоковеды. Мысли — источники — письма / В. Росов — СПб.: Сердце, 1993. — 144 с.
3. Агафонов В. К. Академик В. И. Вернадский / В. К. Агафонов // Новоселье. — Нью-Йорк, 1946. — С. 129—146.
4. Галимов Э. М. Об академике В. И. Вернадском : к 150-летию со дня рождения / Э. М. Галимов. — М.: Наука, 2013. — 230 с.
5. Гирич І. Б. Між російським і українським берегами. Володимир Вернадський і національне питання (у світлі щоденника 1917–1921 років) / І. Б. Гирич // *Marra mundi*. Збірник наукових праць на пошану Ярослава Дашкевича з нагоди його 70-річчя. — Львів, 1996. — С. 735–756.
6. Казначеев, В. П. Учение В. И. Вернадского о биосфере и ноосфере. / В. П. Казначеев. — Новосибирск: Наука. 1989. — 456 с.
7. Карако П. С. Философия и методология науки: В. И. Вернадский. Учение о биосфере / П. С. Карако. — Минск: Экоперспектива, 2007. — 208 с.
8. Яншин А. Л., Яншина Ф. Т. Краткий очерк научной, педагогической и научно-организационной деятельности Владимира Ивановича Вернадского / А. Л. Яншин; Ф. Т. Яшина // В. И. Вернадский. — М.: Наука, 1992. — С. 11—32.
9. Виноградов А. П. Краткая характеристика научной, педагогической и общественной деятельности / А. П. Виноградов // Владимир Иванович Вернадский: (1863–1945). — М., Л.: Изд-во АН СССР, 1947. — С. 6–16.
10. Сорокин В. «Роднее, милее Молчановки ничего нет» / В. Сорокин // Наука и жизнь. — 1986. — № 10. — С. 88.

EVHEN MELNIKOV

Mykolaiv

REFLECTION V. I. VERNADSKY ON THE REVOLUTION AND SCIENCE

Modern science can not be imagined without the significant contribution of this scientist, one of the witnesses of the transition from imperial to communist social life. A tireless seeker of scientific truth, and a fighter for new discoveries, which are associated with modern everyday life and a new incomprehensible future.

Ke ywords: geochemistry, psychosphere, noosphere, anthroposphere.

ЕВГЕНИЙ МЕЛЬНИКОВ

г. Николаев

РАЗМЫШЛЕНИЯ В. И. ВЕРНАДСКОГО О РЕВОЛЮЦИИ И НАУКИ

Современную науку нельзя представить без вклада этого ученого – В. И. Вернадского, одного из свидетелей перехода от имперской к коммунистической общественной жизни. Неумолимого искателя научной истины и борца за новые открытия, с которыми связаны современная повседневность и новое непостижимое будущее.

Ключевые слова: геохимия, психосфера, ноосфера, антропосфера.

Стаття надійшла до редколегії 10.10.2017